Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

№ 9

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 442 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-sentyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir oʻrinbosari:
Karimov Norboy Gʻaniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – Oʻzbekiston doʻstlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., OʻzR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., OʻzR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri oʻrinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., OʻzR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar boʻyicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat Gʻafforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar boʻyicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar doʻstligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoʻja oʻgʻli, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, OʻzR Bosh prokuraturasi boshqarma boshligʻi oʻrinbosari
Ochilov Farxod, OʻzR Bosh prokuraturasi IJQKD boshligʻi
Eshtayev Alisher Abdugʻaniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamgʻarmasi ijrochi direktori oʻrinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil oʻgʻli, t.f.f.d.(,PhD) TAQU katta oʻqituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon oʻgʻli, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Jurnalning ilmiyligi:

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Innovatsion siyosatni amalga oshirish yoʻnalishlari 16
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna

Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishning bozor mexanizmlari va ularni joriy etishdagi muammolar 21
Yusupov Shoxzod Maxmatmurodovich

Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish davrlari ekonometrik modelini yaratish masalalari 24
Abdullayev Farxod Ozodovich

Marketing yondashuvi asosida Sirdaryo viloyatining investitsion salohiyatini baholash usullari 35
Xolmurotova Diyoraxon Ibragimovna

Bevosita soliqlar ma'muriyatchiligi 41
Idirisov Alisher Otajonovich

Soliq nazorati va transfert narxni belgilashda soliq nazoratini tashkil etishning xorij tajribalari 46
Abdiev Jaxongir Ibragimovich

Soliq siyosati va strategiyasining ilmiy-nazariy tahlili 53
Djumaniyazov Marks Quranbaevich

Pestel tahlili – muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilish asosi 60
Shaislamova Nargiza Kabilovna

Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qoʻllab-quvvatlashning oʻziga xos xususiyatlari 67
Asrorov Azizbek Isomiddin oʻgʻli

The significance, problems and solutions of the green economy in the New Uzbekistan economy 74
Sattorova Mehriniso, Ibragimova Gulchehra Tohirovna

Oʻzbekistonda kichik va oʻrta biznesni soliqqa tortishning joriy qilinishi va rivojlanish tendensiyasi 79
Otamuradov Nuriddin Najmiddinovich

Korporativ boshqaruvni innovasion rivojlantirishda raqamli texnolgiyalardan foydalanishning nazariy asoslari 87
Xalmuradov Elmurod Dilmuradovich

Международный опыт стимулирования инновационной деятельности 93
Абдиуалиева Гулзада Азатовна

How does foreign direct investment promote economic growth? 98
Oʻtkirova Bonu Azamat kizi

Mintaqalarni barqaror rivojlantirishning konseptual asoslari va ular evolyutsiyasi 102
Umarov Abduvaxob Tursunovich

Technological Innovations of Electronic Payment Systems 107
Mirkomil Boboyorov Murodullaevich

Ta'lim xizmatlari sohasida davlat-xususiy sherikligining rivojlanishida xorij tajribasining oʻrni va ahamiyati 115
Imomov Xolmurod Norqul oʻgʻli

Oʻzbekiston iqtisodiyotiga toʻgʻridan-toʻgʻri xorijiy investisiya va xorijiy kreditlar jalb qilish samaradorligi tahlili 119
Maksudov Abdumalik Xodievich

Davlat ehtiyojlari uchun tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilishni takomillashtirish 124
Gʻofurov Temur Baxrom oʻgʻli

Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi 129
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li

Turizmda innovatsiyalarni qo'llash imkoniyatlari 133
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li

Davlat budjetining soliqli daromadlari tahlili 139
Abduraimova Nigora Radjabovna

Soliq yuki soliq tizimining qanchalik samarali ekanligini aniqlovchi muhim mezon 143
To'lakov Ulug'bek Toshmamatovich

O'zbekiston sanoat korxonalarida xom ashyo resurslaridan samarali foydalanishning hozirgi holati, muammolari va mintaqaviy xususiyatlari (qashqadaryo viloyati misolida) 151
Ochilov Akram Odilovich, Xazratov Sarvar Ibragimovich

Состояние туристической инфраструктуры Ташкентской области 156
Гаппарова Майрамхон Зафар кизи

Sanoatlashuvning ekologik ta'siri va "yashil" iqtisodiyotga o'tishning asoslari 161
Nosir Maxmudov, Lola Azimova

Iqtisodiyotni raqamlashtirishda sinergetik ta'sirning nazariy asoslari 167
Maxmudova Zoxida Maqsudali qizi, Normurodov Xusan

Davlat budjeti xarajatlaridansamarali foydalanishni takomillashtirish 173
Sherxon Tuychiyev

Savdo korxonalarida ta'minot zanjirining asosiy bosqichlari va muammolari 177
Ergashev Jahongir Baxodirovich

Kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirish yo'llari 180
Ergashev Firuz Baxodirovich, Ishturdiev Hasan Abdigapparovich

Budjet tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobining asoslari 184
Azizova Zilola Lochin qizi

Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahalliylashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari 191
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich

Suv ekologiyasining asosiy yo'nalishi va uning fandagi o'rni 200
Musayeva Muqaddas Abdurashid qizi

Анализ прибыли агропромышленности 204
Гафурова Азизахон Фатиховна

Systematic analysis of briquette mass pressing equipment approach 209
Kobilov Khasan Khalilovich, Sharipova Nazira Rakhmatilloyevna

An Econometric Assessment of the Effects of Fintech on Economic Growth in Developed Countries 213
Anvarkhonov Abdulatifkhon Jamshidkhon ugli

Raqamli iqtisodiyot rivojida korporativ boshqaruv faoliyatining roli 216
Muxitdinov Ulug'bek Diyarovich

Значение промышленной сети в развитии деятельности предприятий малого бизнеса 221
Кодиров Жавлонбек Нематуллаевич

Tadbirkorlik kambag'allikni qisqartirishning asosiy yo'nalishi 225
Xolmirzayev Abdulxamid Xapizovich

Kichik biznes subyektlarida mahsulot ishlab chiqarishda innovatsiyani joriy etish masalalari 230
Mirzayev Kobil Nosirjonovich

Investisiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini rivojlantirish mexanizmlari 236
Ismailov Dilshod Anvarjonovich

Innovasion iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida sifat menejmentini joriy etishning nazariy-uslubiy masalalari 242
Zarina Ashurova

Social media marketing strategies for small businesses 247
Mannonov Shahzod Istam ugli

Xalqaro shartnomalar qoidalarini qo'llashning xalqaro va milliy uslubiy tamoyillarining o'zaro ta'siri 250
Rajapov Shuxrat Zaripbaevich

Neft-gaz, yoqilg'i energetika sanoati sohasidagi yirik soliq to'lovchilarda soliq nazoratini samarali tashkil etish va takomillashtirish masalalari 258
Abdullaev Shuxrat Sultanbaevich

Суть и значимость инновационных технологий в региональном управлении 266
Муминов Фазлиддин Хусниддин угли

SWOT-анализ использования социальных сетей в туристической индустрии узбекистана 279
Касимова Зилола Гуламиддиновна

Germaniya tajribasidan foydalanish orqali o'zbekistonda turizm sohasidagi kadrlar salohiyatini rivojlantirish masalalari 287
Xamidova Mo'tabarxon Abdumalik qizi, Ochilov Akram Odilovich

Blockchain texnologiyasining bank operatsiyalari xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni 291
Mirpulatova Luiza Mansurovna

Tijorat banklarini reytingini aniqlashda bankometr modelidan foydalanish yo'llari 294
Karabaev Nodir Abduhamidovich

Значение business city как инфраструктурного объекта 303
Солиева Умида Алишер кизи

The potential for the development of wage labor as a factor 308
Usmanov Ilkhom Achilovich

Ways to improve the organizational and economic mechanism of business tourism in Uzbekistan 312
Musayeva Shoira Azimovna, Usmanova Dilfuza Ilkhomovna

Kichik biznes subyektlarining faoliyatini baholashning metodologik asoslari 318
Mavrulov Ravshan Ne'matjonovich

Kichik korxonalarni rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanish 324
Ergasheva Nigora Abdigapparovna

Mamlakatimizda intensiv baliqchilikni rivojlantirishning dolzarb masalalari 328
Mamatqulov Nurbek O'razali o'g'li

Уменьшение выбросов парниковых газов и переход к возобновляемым источникам энергии 331
Р.Т. Шомуродов, И.И. Бахадиров, Р.Т. Умаров, И.Ш. Жамолиддинова

Ipoteka bozorida investision muhitni yaxshilash yo'llari 341
Abdullaev Muhammadsodiq Isroil o'g'li

Muammoli kreditlar: yechimlari va istiqbollari 346
Kalandarov Abdulla Baxtiyorovich

Ishlab chiqarish korxonalarida risklarni boshqarish va ta'sirini baholash uslubiyati 351
Muxitdinov Shuhrat Ziyavitdinovich

Zamonaviy sharoitda PR (jamoatchilik bilan aloqalar)ning mazmuni va ahamiyati 356
Ergasheva Fotimaxon Ibragimovna

O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari 361
Xikmatillayeva Dildora Shavkat qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Rahbar kasbiy motivatsiyasini rivojlantirish koʻnikmalarini takomillashtirish 366
Shadiyev Sherzod Fayzullayevich

Improvement of marketing communication strategies in chemical industry enterprises 375
Muminova Dildora Dilshadovna

Mikromoliya tashkilotlarida islom moliyaviy instrumentlarini joriy etishni takomillashtirish 380
Axmedova Oʻgʻilshod Musurmonqul qizi

Tijorat banklarida aktivlar sifatini tasniflashning nazariy jihatlari 384
Qodirova Nafisa Ilhomovna

Importance-performance analysis as a useful tool for marketing audit processes of HEIs in Uzbekistan 388
Nurillo Umarkhonov

Тенденции энергетики будущего: шаги в новую фазу 396
Абдураимова Нигора Раджабовна

Chet mamlakatlar pensiya tizimining oʻziga xos xususiyatlari 405
Tursunov Zohidxoʻja Orifovich

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklar faoliyatini statistik tadqiq etish xususiyatlari 412
Kutliyev Dilshod Orifovich

Oʻzbekistonda suv tanqisligining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishgataʼsiri 419
Maxmudov Nosir Maxmudovich, Alimova Guzal Alisherovna

Oʻzbekistonda yashil iqtisodiyotning kelajak istiqbollari 424
Egamberdiyev Humoyun

Oʻzbekiston respublikasi davlat budjeti daromadlarini simpleks usulida optimallashtirish 428
Fayzullayev Doston Mahmud oʻgʻli

Toʻqimachilik mahsulotlari ishlab chiqarish va eksport qilishning holati hamda rivojlanish istiqbollari (namangan viloyati misolida) 433
Joʻraboyeva Shohida Kamoliddin qizi

Kichik korxonalarni rivojlantirishdagi muammolari va ularning yechimlari 439
Xontoʻrayev Obbosxon Kamolxon oʻgʻli, Ergasheva Nigora Abdigapparovna

KICHIK KORXONALARNI RIVOJLANTIRISHDAGI MUAMMOLARI VA ULARNING YECHIMLARI

Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li
Namangan muhandislik texnalogiya instituti
Buxgalteriya hisobi va audit kafedrasi assistenti

Ergasheva Nigora Abdigapparovna
Namangan viloyati Davlatobod tuman
1-shahar shifoxonasi bosh hisobchisi

Annotatsiya: Mazkur maqola yurtimizda kichik korxonalarni rivojlantirish yo'l-yo'riqlari haqidagi ma'lumotlarni jamlaydi. Shuningdek, maqolada ushbu yo'nalishdagi muammolari va ularning yechimlari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: innovatsion tadbirkorlik, empirik tadqiqotlar, moliyaviy dasturlar, byurokratik to'siqlar, ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, fan-texnika taraqqiyoti, milliy iqtisodiyot.

Abstract: This article summarizes information about the guidelines for the development of small enterprises in our country. Also, the problems of this direction and their solutions are considered in the article.

Key words: innovative entrepreneurship, empirical research, financial programs, bureaucratic barriers, socio-economic reforms, scientific and technical development, national economy.

Аннотация: В данной статье обобщена информация о направлениях развития малого предпринимательства в нашей стране. Также в статье рассмотрены проблемы данного направления и их решения.

Ключевые слова: инновационное предпринимательство, эмпирические исследования, финансовые программы, бюрократические барьеры, социально-экономические реформы, научно-техническое развитие, национальная экономика.

KIRISH

O'zbekistonda kichik va o'rta korxonalarni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish uchun keng qamrovli ekotizim yaratiladi. Yurtimizda bozor iqtisodiyoti munosabatlarini shakllanib va rivojlanib borishi sharoitida, mulkchilik shakllaridan qat'i nazar, iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish bilan bog'liq jarayonlarda davlat bilan jamiyat a'zolari o'rtasida yangidan yangi munosabatlarni shakllanishi sodir bo'lib, pirovard natijada aholining moddiy farovonligi va mamlakatning iqtisodiy salohiyatini yanada rivojlanishi uchun zamin tayyorlanadi. Ayniqsa, hozirgi sharoitda mahsulot va xizmatlar sifatiga bo'lgan talab va bunda raqobat munosabatlarining hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligi juda ham muhim bo'lib, bu jarayonga keyingi yillarda O'zbekistonda ham katta e'tibor berilmoqda. Chunki mamlakat iqtisodiyotida sodir bo'layotgan ijobiy o'zgarishlarda ishlab chiqarish hajmining o'sib borishi va mamlakatda ishlab chiqarilayotgan tovarlar va ko'rsatilayotgan xizmatlarning raqobatbardoshligini ortib borishi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Xo'jalik munosabatlarini isloh qilish, korxonalarning boshqarish mexanizmini qayta tashkil etish, ular faoliyatining barcha qirralarini qamrab olmoqda, xususan, marketing faoliyatiga ham e'tibor kuchaymoqda va shu tufayli ham mahsulot sifati ortib, raqobatbardoshlik tamoyillaridan foydalanishga harakat qilinmoqda.

Mustaqil taraqqiyot davrida mamlakatimiz iqtisodiyotini zamon talablari asosida tarkibiy o'zgartirish, iqtisodiy munosabat va jarayonlarni erkinlashtirish, iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarini modernizatsiyalash orqali yuqori va barqaror o'sish sur'atlarini ta'minlash, aholi bandligi va farovonligini oshirishning muhim yo'nalishi sifatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratildi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

"O'zbekistonda innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirish" nomli tadqiqotda G.Hamdamova mamlakatimizda tadbirkorlik salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar sifatida innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda fondlarning yetishmasligi hamda zamonaviy texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishda muammolar borligini ta'kidlaydi. Tadqiqotchi hukumat innovatsion tadbirkorlikni rag'batlantiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi siyosatni, masalan, soliq imtiyozlari, grantlar va subsidiyalar, innovatsion korxonalar rivojlanishini rag'batlantirishi kerak deb hisoblaydi. Moliyalashtirishdan foydalanish imkoniyatini oshirish: innovatsion tadbirkorlarni moliyaviy

IQTISODIYOT ЭКОНОМИКА ECONOMY

qo'llab-quvvatlash uchun venchur kapitali, investitsiyalar va davlat grantlari kabi moliyalashtirish manbalariga kirishni osonlashtirish maqsadga muvofiqligi haqida fikr yuritadi. Shuningdek, muallif innovatsion tadbirkorlar, tadqiqot institutlari va sanoat mutaxassislari o'rtasida bilim almashish, g'oyalarni yaratish va innovatsiyalarni tijoratlashtirishni osonlashtirish uchun hamkorlikni rag'batlantirishni takomillashtirish zarurligini izohlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Xorijiy tadqiqotchilardan biri Y.R. Khayrullina o'zining "Kichik biznesni rivojlantirish muammolari: empirik tadqiqotlar tajribasi" nomli maqolasida Tataristonda byurokratik to'siqlar, davlat buyurtmalarida tenglikning yo'qligi, yuqori soliqlar, yuqori ijara stavkalari, ko'plab tekshiruvlar kichik biznes rivojlanishiga to'sqinlik qilishi haqida ma'lumot beradi. Muallif ushbu muammolarni hal qilishda samarali mexanizmlar uchun davlat va biznes o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni takomillashtirish, kichik biznes muammolarini aniqlash va hal qilish uchun maqsadli sotsiologik tadqiqotlar o'tkazilishini taklif qiladi[2]. Kichik biznesni moliyalashtirishni kengaytirish muammosini muhokama qilishda asosiy e'tiborga molik bo'lgan narsa bu moliyaning mavjudligidir. Bundan tashqari, biznes egalari o'z korxonalarini kengaytirishni xohlaganlarida jiddiy qiyinchiliklarga duch kelishadi, biroq ko'plab moliyaviy dasturlar bunday kengaytirish uchun zarur bo'lgan mablag'ni ta'minlamaydi, ammo an'anaviy moliya institutlari kichik korxonalarga kredit berishdan bosh tortishi mumkin. Garovning yetarli emasligi yoki ko'pligi, muvofiqlikni hisobga oladigan ko'plab omillar va yuqori yoki qabul qilib bo'lmaydigan yuqori foizlar tadbirkorlar muqobil mablag'lardan tashqari moliyaviy manbalarga kirishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin bo'lgan iqtisodiy omillardan faqat bir nechtasi xolos. Yuqorida ta'kidlanganidek, mamlakatimizda olib borilayotgan keng ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar iqtisodiyotimiz tarkibiy tuzilishi takomillashib borishiga zamin yaratib, tegishli ravishda kichik biznes sohasini belgilashni yanada takomillashtirishni taqozo etadi. Jumladan, amalga oshirilgan kichik xususiylashtirish natijasida savdo, xizmat ko'rsatish sohasi, mahalliy, yengil, oziq-ovqat sanoati, avtomobil transporti, qurilish va qurilish materiallari ishlab chiqarish sohalaridagi deyarli 54 mingta kichik va o'rta korxonalar xususiy mulkka o'tkazildi.

Har bir mamlakatning sanoat quvvati hamda fan-texnika taraqqiyoti va iqtisodiyotni modernizatsiyalash ko'rsatkichlarini birinchi o'rinda yirik korxonalar belgilab beradi. Shu sababli kichik iqtisodiyotni rivojlantirish, ya'ni kichik korxona hamda mikrofirmalarga keng yo'l ochib berishda yirik korxonalarning o'rni va rolini unutmaslik darkor. Chunki bu korxonalarda ishlovchi xodimlar soni katta bo'lishdan tashqari fan-texnika yutuqlarini hayotga tatbiq etish, yuqori sifatli mahsulot ishlab chiqarish, mehnatni rag'batlantirish hamda do'stona, sherikchilik aloqalarini (jumladan, xorijiy korxona va firmalar bilan) rivojlantirishga keng imkoniyatlar mavjud. Shu sababli yirik va kichik korxonalarning optimalligi umumiy ishlab chiqarish talablari va milliy iqtisodiyotning rivojlanish istiqbollaridan kelib chiqqan holda fan va xo'jalik amaliyotining eng muhim vazifasi hisoblanadi. Bu vazifani iqtisodiyotning har bir tarmog'i va sohasida hal qilishning yo'llari o'xshash bo'lmasligi yoki bir xil tavsifga ega bo'lmasligi mumkin. Har bir alohida yuzaga kelgan iqtisodiy holatda mavjud sharoitlar va rivojlanish afzalliklariga mos holda harakat qilish zarur.

TAHLIL VA NATIJALAR

Korxonalar faoliyati milliy iqtisodiyot va uning tarmoqlariga to'g'ridan to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Korxonalar qanchalik yaxshi, samarali va rentabelli ishlasa, butun iqtisodiyotning, jumladan, ularning o'zlarining ham ko'rsatkichlari yuqori bo'ladi. Bozor iqtisodiyoti korxonalar faoliyatini erkinlashtiradi, ularning mustaqilligini mustahkamlaydi hamda ishlab chiqarishni tashkil etish va rentabellikning yuqori ko'rsatkichlariga erishishga keng imkoniyatlar yaratadi, deb hisoblanadi, balki haqiqatdan ham shundaydir. Biroq korxona, ayniqsa, davlatga tegishli bo'lgan korxona qanday ishlashi, uning jamiyatga keltiruvchi foydasi, rentabellik darajasi, xodimlarning bandligi qanday bo'lishi faqat korxonalarnigina emas, davlatning ham ko'z oldida bo'lishi zarur. Xuddi shuning uchun ham davlat korxonalarga katta imkoniyatlar yaratib berish bilan birga ularni belgilangan tartibda nazorat qilib ham boradi. Davlat korxonalar taqdiriga, ularning ishlab chiqarish faoliyati yakuniy natijalariga befarq qarab tura olmaydi. Bankrotga uchragan korxonalar, zarar keltiruvchi ishlab chiqarish, iqtisodiy nochorlik – bularning barchasi korxona jamoasi uchun ham, davlat uchun ham og'ir yuk hisoblanadi.

Bugunga qadar kichik biznes subyektlarining yirik biznesga aylanishiga to'sqinlik qilayotgan omillar tahlili ustida yurtimiz olimlari hamda tadqiqotchilari, shuningdek, xorijiy tadqiqotchilar ham ko'plab tahlillarni amalga oshirishgan. Xususan, J. Donaboyev o'zining "O'zbekistonda biznes raqobat muhitini yaratish muammolari" nomli tadqiqotida biznes muhitini rivojlantirishdagi asosiy muammolar sifatida mavjud monopoliya ta'siri hamda hukumatning iqtisodiyotga aralashuv omillarini tahlil qilgan. Tadqiqotchi ushbu muammolarning oldini olishda hukumat kichik biznes subyektlarini monopoliyadan himoya qilish va davlatning iqtisodiyotga aralushuvini kamaytirishga oid chora-tadbirlar qo'llashi zarurligini ta'kidlaydi. Shuningdek, iqtisodchi A.Y. Abdullayev "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning hududiy muammolari, qo'llab-quvvatlash usullari va yechimlari" nomli tad-

qiqotida O‘zbekistonda kichik biznesning kengayishi bank kreditlaridan foydalanishning cheklanganligini asosiy to‘siqlardan biri sifatida ko‘rsatadi. Tadqiqotchi hukumat iqtisodiy va tashkiliy yordam ko‘rsatish orqali kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining rivojlanishiga ko‘maklashishi va iqtisodiy o‘sishga hissa qo‘shishi mumkinligini ta’kidlaydi. Iryna Khoma kichik korxonalarning moliyaviy muammolari va ularni hal etish yo‘llariga bag‘ishlangan tadqiqotida moliyaviy to‘siqlarga past likvidlik, past rentabellik va moliyaviy barqarorlik, moliyaviy bozorlarga kirishning cheklanganligi va yuqori kredit xarajatlari kabi omillarni sanaydi. Ushbu maummolarni hal qilish uchun muallif kichik biznes egalariga sof daromadni oshirishni, rentabellikni oshirish uchun xarajatlarni kamaytirish, zararli aktivlarni sotish, likvidlikni yaxshilash uchun mahsulot turlarini optimallashtirishni maslahat beradi. Kichik biznes rivojlanishining asosiy to‘siqlaridan biri kapitalga bozoriga kirishning cheklanganligidir. Berger va Udell tomonidan amalga oshirilgan tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, kichik biznes ko‘pincha moliya institutlari tomonidan qabul qilingan xavflar va garov ta’minoti yo‘qligi sababli moliyalashtirish uchun kurash olib boradi. Ushbu kapital cheklovi ularning yangi sohalarga sarmoya kiritish, qo‘shimcha xodimlarni yollash va operatsiyalarni kengaytirish imkoniyatlarini cheklaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida berilgan fikrlarni umumlashtirib shuni xulosa qilish mumkinki, mamlakatimizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning mustaqillik yillaridagi rivojlanish jarayonlariga baho berar ekanmiz, eng avvalo, bugungi kunga qadar kichik biznes tarkibiga kiruvchi korxonalarning chegaralarini aniqlash o‘ziga xos tadrijiy rivojlanish bosqichlari orqali amalga oshirilib kelinayotganligini ta’kidlash lozim. Har bir muayyan bosqichda belgilangan miqdoriy chegaralar Prezidentimiz farmonlari hamda hukumatimiz qarorlariga asoslanadi. Bularning barchasi mazkur soha rivojining mamlakatimiz ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotidagi yuksak ahamiyatidan darak beradi. Mamlakatimizda kichik biznesning miqdoriy chegaralari mazkur sohani jadal rivojlantirish uchun qo‘shimcha imkoniyat va rag‘batlar yaratish nuqtayi nazardan muntazam ravishda takomillashtirib borilmoqda. Bunda tadbirkorlarning iqtisodiy manfaatlarini ro‘yobga chiqarish, ularning faoliyatini yanada kengaytirishga yo‘naltirilgan mexanizmlarni qo‘llashga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Vohobov A.V. Bozor munosabatlariga o‘tish bosqichidagi ko‘p ukladli iqtisodiyot va uning takroran hosil bo‘lishi. T., “Moliya”, 2002. 330 bet.
2. Xursanaliyev B. (2023). Kichik va yirik biznesni boshqarishning ilg‘or xorijiy tajribalari. Qo‘qon universiteti xabarnomasi, 7, 28-30.
3. Salimov B.T., Hamdamov Q.S., Tursunxo‘jaev T.L., To‘raxo‘jaev T.I., Hakimov R.X., O‘roqov N.I, Aripov I.M. -Jahon qishloq xo‘jaligi. – (O‘quv qo‘llanma) – T.: TDIU, 2004. – 128 b.
4. Sharipova G.S. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi, uning mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga ta’siri. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(11), November, 2023.

IQTISODIYOT ЭКОНОМИКА ECONOMY

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Shahzod Avilqulov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 9

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.